

УДК 37.091.33:81'1:004.38

ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ МЕДІАІНФОРМАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Артем Бондаренко

здобувач 2 курсу третього(освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Слов'янськ, Україна
atombond16@gmail.com

Анотація. В статті представлено досвід використання медіаосвітніх технологій в процесі формування медіаінформаційної грамотності здобувачів початкової освіти шляхом залучення їх до медіатворчості. Обґрунтовано необхідність урізноманітнення й оновлення підходів щодо цілеспрямованої підготовки школярів до безпечної та ефективної взаємодії із сучасним медіапростором.

Проаналізовано погляди дослідників щодо доцільності використання в освітньому процесі медіатехнологій, зокрема різноманітних медіазасобів, медіапродуктів у процесі навчання. З'ясовано, що впровадження медіатехнологій здатне забезпечити активну медіаосвіту (media studies), спрямовану на оволодіння здобувачами освіти навиків активного комунікатора та реалізуватися через його участь у розробці медіаосвітніх проєктів, власних медіапродуктів. Значну увагу приділено особливостям розвитку здатності учнів початкових класів до взаємодії з медіавізуальною інформацією у процесі медіаосвіти.

Ключові слова: медіаосвіта; медіадидактика; медіаосвітні технології; медіаінформаційна грамотність; медіапрактики; початкова освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Медіаосвіта покликана виконувати унікальну функцію підготовки особистості до життя в інформаційному просторі, тому однією з десяти ключових компетентностей учня, які визначаються Концепцією Нової української школи, є інформаційно-цифрова, що передбачає впевнене та безпечне використання інформаційно-комунікаційних технологій, а також інформаційну та медіаграмотність. Створення умов для безпечного та комфортного проживання особистості в цифровому суспільстві в реаліях сьогодення актуалізувало нагальну потребу оновлення процесу медіаосвіти [4].

Життєвий простір сучасних учнів насичений різноманітним медіаконтентом, який постійно супроводжує особистість в освітній діяльності, під час активного дозвілля і відпочинку. Медіасередовище, в якому знаходяться учні, потужно впливає на вибір напрямів взаємодії з інформацією, виважене й відповідальне використання медіаконтенту, прийняття важливих рішень в процесі саморозвитку особистості.

Урізноманітнення й оновлення підходів щодо цілеспрямованої підготовки школярів до безпечної та ефективної взаємодії із сучасним медіапростором потребує зосередження уваги на організаційно-методичному забезпеченні процесу формування медіаінформаційної грамотності (МІГ) учнів, зокрема здобувачів початкової освіти. МІГ відіграє важливу роль у формуванні й самореалізації особистості в умовах цифрового суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу теоретичних досліджень, науково-методичної літератури, досвіду розробки навчальних програм з медіаосвіти та використання їх у навчальному процесі засвідчує, що теоретичні засади, основні підходи до медіаосвіти, її сучасний стан і перспективи розвитку постійно знаходяться в центрі уваги науковців і практиків. Предметом посиленої уваги дослідників є медіатехнології, зокрема використання різноманітних медіазасобів, медіапродуктів у процесі навчання.

Висвітленням питань застосування засобів медіаосвіти, доцільності впровадження медіатехнологій в освітній процес займалися такі дослідники, як Н. Духаніна (2011), Г. Онкович (2020), О. Шеїна (2019) та ін.

Г. Онкович (2020) зазначає, що медіаосвітні технології передбачають включення до системи освіти різних медіапродуктів, створення нових методичних і технологічних форм навчання. Вчена наголошує, що технології медіаосвіти, об'єднані поняттям «медіадидактика», сьогодні передбачають залучення до навчання як традиційних засобів масової інформації (періодичні видання, радіо, телебачення, кіно тощо), так і засобів новітніх інформаційних технологій, а саме – програмно-апаратних засобів і пристроїв, що функціонують на базі обчислювальної техніки; використовують також сучасні способи і системи інформаційного обміну, що забезпечують операції збору, накопичення, зберігання, обробки і передачі інформації.

Н. Духаніна (2011) підкреслює, що медіатехнології є потужною мотивацією до навчання. Їх застосування підвищує ефективність подання нового матеріалу, розвиває розумові та творчі здібності здобувачів освіти. На думку вченої, медіаосвітні технології – це використання різних засобів інформації в освітньому процесі. Різноманітні комбінації окремих видів медіатехнологій можна віднести до міксмедіаосвітніх технологій. Н. Духаніна (2011) вважає, що на одному занятті можна використовувати друковані джерела та телевізійні технології, на іншому – цифрові та електричні. Таке чергування щодо застосування медіатехнологій буде мати ефективний вплив на освітній процес, підвищить мотивацію, інтерес студентів до навчання, спонукатиме до творчої діяльності. Це допомагатиме викладачам, які зможуть обирати такі комбінації

медіатехнологій, що більше підходять до того чи іншого заняття з врахуванням теми, цілей, завдань заняття, засобів подання матеріалу, тощо у підготовці та проведенні занять.

О. Шеїна (2019) наголошує, що провадження медіатехнологій здатне забезпечити активну медіаосвіту (media studies), спрямовану на оволодіння студентом навиків активного комунікатора та реалізуватися через його участь у розробці та реалізації того чи іншого медіаосвітнього проєкта (газети, журналу, радіопрограми, документальних, анімаційних та інших фільмів).

Отже, медіа привертає увагу науковців та вчителів-практиків і як джерело отримання актуальної інформації, і як засіб організації сучасного освітнього процесу. Саме технології використання різноманітних медіазасобів сприяють формуванню навичок когнітивної, пошукової та творчої діяльності особистості, вміння критично мислити, створювати власні медіапродукти.

Зазначимо, що науковці переважно розглядають застосування медіатехнологій у професійній підготовці студентів університетів. Ми адаптували досвід використання медіатехнологій в умовах закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО).

У статті проаналізуємо доцільність використання медіаосвітніх технологій у ЗЗСО.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. На сьогодні накопичено певний досвід у забезпеченні організаційного та науково-методичного супроводу процесу медіаосвіти в закладах освіти. Значна увага приділяється організації роботи з формування медіаграмотності в межах інтеграції медіаосвіти в предмети початкової та середньої школи, забезпеченню наскрізного процесу медіаосвіти в навчальному закладі, особливостям формування особистісної медіакультури та кіберсоціалізації молоді (Дегтярьова, Вернидуб, 2014; Духаніна, 2011).

Однак, здобутий досвід потребує урахування реалій сьогодення та особливостей організації процесу медіаосвіти в умовах НУШ. Тому варто особливу увагу приділити залученню медіаосвітніх технологій у освітній простір НУШ та їх впливу на створення умов для реалізації завдань змістової лінії «Досліджуємо медіа», формування цілеспрямованої підготовки здобувачів початкової освіти до ефективної взаємодії із сучасним медіапростором.

Узагальнення досвіду організації процесу медіаосвіти здійснено крізь призму власних організаційно-методичних пошуків в межах процесу формування медіаінформаційної грамотності учнів початкової школи на уроках інформатики та в позаурочній діяльності.

Мета статті полягає у вивченні особливостей упровадження медіаосвітніх технологій в процесі формування медіаінформаційної грамотності здобувачів початкової освіти та визначенні ефективних шляхів залучення учнів до медіаторчості на уроках інформатики та в позаурочній діяльності.

Результати дослідження. Узагальнення досвіду роботи в межах всеукраїнського експерименту за темою «*Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику*» на базі навчальних закладів України сприяло упровадженню медіаосвітніх технологій в процесі формування медіаінформаційної грамотності здобувачів початкової освіти та визначенню ефективних шляхів залучення учнів до медіаторчості на уроках інформатики та в позаурочній діяльності.

Важливою складовою процесу медіаосвіти в умовах НУШ є формування вмінь учнів працювати з інформацією: шукати, аналізувати, критично переосмислювати, відбирати необхідну, використовувати для вирішення певних задач. Медіакомпетентність і медіаграмотність, як результат медіаосвіти, потребують залучення нових технологій у освітній простір загальноосвітньої школи.

Потужний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і мас-медіа в умовах інформаційного суспільства значно вплинув на підходи щодо формування інформаційно-цифрової компетентності, однієї з десяти ключових компетентностей НУШ. Сучасний процес формування інформаційно-цифрової компетентності передбачає критичне застосування ІКТ для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією, в публічному просторі та приватному спілкуванні, передбачає інформаційну і медіаграмотність, навички безпеки в Інтернеті, розуміння етики роботи з інформацією (Концепція Нової української школи, 2016).

Процес формування медіаінформаційної грамотності школярів потребував відповідного методичного забезпечення, зокрема використання різноманітних медіазасобів, медіапродуктів. Під *медіаінформаційною грамотністю* – МІГ (media and informational literacy – MIL), ми розуміємо поєднання традиційних концептів «*медіаграмотності*» та «*інформаційної грамотності*» в спільний концепт. Оновлення зазначеного процесу передбачало ретельний відбір: пізнавально-інформаційних фільмів, кіноеккурсів, відеороликів відповідно до навчальної програми.

Уроки-практикуми, творчі майстерні, тренінги, творча діяльність в складі різновікових юнітів в межах вивчення інформатики, діяльності кіногрупи

MEDI@NNA з використанням онлайн сервісів, які створені з метою розвитку медіакультури учнів, сприяли усвідомленому залученню учнів до медіатворчості.

Поштовхом до створення спочатку ініціативної, а пізніше кіногрупи став Кінотабір Миру 2016, організаторами якого були волонтери ГО «Новий Донбас» і «Жовтий Автобус».

До складу кіногрупи «MEDI@NNA» входять юніти. *Юніт* – невелика різновікова група, яка реалізує процес виробництва кінофільмів; команда підлітків і молоді, що задіяні в зйомках відео, створенні медіапродуктів. Юніт об'єднує в собі різних учасників: режисера, сценариста, оператора, гримера, режисера-постановника, художника з костюмів, художника з гриму, монтажера, журналіста, хелперів та ін.

Кожен учасник має можливість розвиватись в межах творчої діяльності. Наприклад, режисер удосконалює здатності, зокрема:

- визначати головну думку твору (що вони хочуть сказати глядачам, що глядач повинен зрозуміти);
- дотримуватись загального художнього стилю фільму;
- відповідати за реалізацію сценарію.

Однією з улюблених форм медіапрактик учнів третіх і четвертих класів є зйомки коротких відео, створених ігор, вправ. Результатом застосування отриманих знань на уроках інформатики, співпраці в межах кіногрупи «MEDI@NNA» став соціальний ролик на тему «Захист навколишнього середовища» – «Все починається з малого». Співпраця вчителя і учнів сприяла створенню і відеороликів ігор «Інформаційний шум», «Інтернет-павутиння», вправ «Факт і судження». Створені сценарії і зйомки однохвилинних відео «Медіаграмотність важлива», «Жеблуко», «Ніхий фонтан» розміщені на ютуб каналі кіногрупи MEDI@NNA. Вони стали власними медіапродуктами, які активно обговорюють учні на уроках.

Залучення учнів до творчої, громадської діяльності в складі різновікових юнітів сприяє удосконаленню досвіду взаємодії, активній участі в тренінгах, громадській діяльності, обговореннях актуальних питань сьогодення. Під час зустрічі з київськими та італійськими документалістами учасники ГО «Волонтерське Об'єднання «Вірю в Україну», кіногрупи MEDI@NNA зосередили увагу на змінах в громаді, в Україні. Показ й обговорення робіт кіногрупи MEDI@NNA створили особливу емоційну атмосферу, візуально показали шлях зростання громадської активності підлітків і молоді. Обговорення участі у волонтерському русі, допомогли італійським документалістам відчувати

й зрозуміти наші прагнення до миру й злагоди.

Отже, на уроках інформатики та в позаурочній діяльності молодші школярі активно опановували нові форми організації практичної роботи, зокрема створення власних медіапродуктів в межах медіапрактик у складі різновікових юнітів. Розміщення створених медіапродуктів на ютуб каналі, сторінці групи у Фейсбуці, на медіаплатформі Youth MediaLab дає можливість залучитися до масової комунікації.

Аналіз результатів власного педагогічного досвіду засвідчує, що упровадження медіаосвітніх технологій в процесі формування медіаінформаційної грамотності здобувачів початкової освіти сприяє розвитку умінь адаптування отриманих знань до нових ситуацій, виявляє дослідницькі вміння учнів. Такий підхід дає можливість учням з'ясовувати для себе межі власних знань, умінь, навичок. За допомогою упровадження медіаосвітніх технологій досягається підвищення рівня мотивації, активізації навичок самоорганізації, умінь сприймати критику та об'єктивно оцінювати власну діяльність.

Медіаплатформа Youth MediaLab, платформа Дія. Освіта – ІТ-студії привертають особливу увагу учнів. Взаємодія з їх медіаконтентом активізує розвиток творчих здібностей та критичного мислення учнів. Залучення здобувачів початкової освіти до освітнього процесу з використанням сучасного медіаконтенту платформи Дія. Освіта – ІТ-студії створює сприятливі умови для формування медіаінформаційної грамотності школярів.

Дія. Освіта – це національна едьютейнмент-платформа актуальних знань та навичок. Оновлена інформатика у форматі створеної ІТ-студії відповідає державним освітнім стандартам та концептуальним засадам реформи НУШ. Платформа має п'ять актуальних напрямів навчання:

- «Аналіз даних і моделювання» розвиває вміння працювати з інформацією і моделювати.
- «Обчислювальне мислення та основи програмування» формують здатність до програмування.
- «Цифрове громадянство» – вчить поводитись безпечно та відповідально.
- «Цифрова грамотність», «Медіаторчість» – закладають підґрунтя, сприяють забезпеченню здатності працювати в цифровому середовищі.

Оновлені уроки інформатики – перші кроки, щоб допомогти учням впевнено увійти в світ ІТ, цікаво вчитися, використовувати інтернет для власного розвитку та досягнення цілей. Оновлена інформатика – ІТ-студії це цифрові

освітні ресурси з інформатики, які дають можливість вибору та побудови гнучких траєкторій навчання у поєднанні з існуючими підручниками та розробками.

Всеукраїнська *медіаплатформа Youth MediaLab* – перша в Україні соціальна мережа для швидкого та зручного спілкування й обміну досвідом між молодіжними медіа з різних міст. Департамент преси MEDI@NNA NES кіногрупи MEDI@NNA (Миколаївської ОТГ, Донецька область) долучився до Всеукраїнської медіаплатформи Youth MediaLab. На платформі зареєструвано кабінет молодіжного медіа. Учні створюють і розміщують свої пости, творчі роботи, фото-, відео- на веб-платформі Youth MediaLab.

Виконання практичного завдання учнями дозволяє вчителю виявити рівень сформованості їх навичок і вмінь свідомого відбору інформації, розвиток продуктивної діяльності. У свою чергу, учень за допомогою практичного завдання розвиває здібності адаптування отриманих знань до нових ситуацій, виявляє дослідницькі вміння, з'ясовує для себе межі власних знань, умінь, навичок.

Уроки-практикуми сприяють посиленню практичної спрямованості вивчення курсу, міцному засвоєнню навчального матеріалу. У ході практичних робіт домінуючим є процес формування конструктивних умінь учнів у форматі групової взаємодії. Молодші школярі презентують свої програмні продукти з теми «*Медіауподобання моєї родини*». Після презентації, учні залучаються до обговорення програмних продуктів. Разом вони прагнуть оволодіти механізмом критичного осмислення інформації, вчилися аналізувати та оцінювати інформаційні матеріали, розуміти їхню суть, адресну спрямованість, мету, викривати приховане значення та спроби маніпуляції.

У межах міні майстер-класу учні отримують практичні поради зі створення програмних продуктів, ознайомилися з алгоритмом їх створення. На етапі презентації робіт учні впевнюються, що активне навчання надає широкі можливості успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати програмні продукти, розуміти реальність. Одна з ключових особливостей презентації медіапродуктів – можливість долучитися до нового дискусійного формату особистісного зростання: відкритий обмін досвідом і співпраця, яка відкрила нові можливості для змін кожного учня. Учні діляться знаннями й уміннями, залучають школярів до безпечної та ефективної взаємодії із сучасним медіапростором.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Використання сучасного медіаконтенту платформи Дія. Освіта – ІТ-

студії, Всеукраїнської медіаплатформа Youth MediaLab уроків-практикумів, творчих майстерень дає можливість урізноманітнювати форми й методи практичної діяльності молодших школярів. Впровадження медіатехнологій в процес медіаосвіти в ЗЗСО дає можливість позбавитися шаблонів, створити умови для розвитку творчих здібностей школярів, сприяти зміні ролі вчителя відповідно до специфіки навчального матеріалу з медіаграмотності, залучених форм взаємодії та індивідуальних особливостей кожного учня, активізувати суб'єктну взаємодію учасників навчального процесу, сприяти розвитку пізнавальної активності учнів, які створюють передумови для обміну інтелектуальними цінностями, порівняння й узгодження різних точок зору про об'єкти, які вивчаються.

Отже, залучення медіатехнологій в процес медіаосвіти в ЗЗСО, використання різноманітних форм організації практичної роботи учнів на уроках інформатики та в позаурочній діяльності сприяють створенню комфортних умов для ефективного співробітництва, порозуміння, доброзичливості. Медіапрактики активізують усвідомлену взаємодію учнів з медіа, сприяють розвитку медіаосвітньої компетентності учнів відповідно до вікових та індивідуальних особливостей їхніх медіапрактик, нагальних викликів у сучасних умовах інформаційного простору в Україні.

Подальшого вивчення потребують питання виокремлення педагогічних умов цілеспрямованого упровадження медіаосвітніх технологій в процесі формування медіаінформаційної грамотності здобувачів початкової освіти та розгляду шляхів залучення учнів до медіаторчості на уроках інформатики та в позаурочній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дегтярьова, Н. В., Вернидуб, Г. О. (2014). Формування інформатичних компетентностей учнів за допомогою комплексних завдань з інформатики. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, № 5 (39), 70–78.
2. Духаніна, Н. М. (2011). Педагогічні умови застосування медіаосвітніх технологій у підготовці магістрів комп'ютерних наук : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ.
3. Сучасний простір медіаграмотності та перспективи його розвитку (2019). Київ: Центр Вільної Преси, Академія української преси.
4. Концепція Нової української школи / Міністерство освіти і науки України. URL: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczyia.pdf>
5. Онкович, Г. В. (2020). Розвиток медіадидактики вищої школи: український досвід. *Обрії друкарства*, Вип. 1(8), 130–150. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2020.1\(8\).190094](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2020.1(8).190094)
6. Шеїна, О. О. (2019). Педагогічні умови застосування медіаосвітніх технологій у закладах вищої освіти. *Молодий вчений*, № 5.1 (69.1), 238–241.

USE OF MEDIA EDUCATIONAL TECHNOLOGIES WHILE FORMING MEDIA AND INFORMATION LITERACY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Artem Bondarenko

PhD student

SHEI “Donbas State Pedagogical University”

Sloviansk, Ukraine

atombond16@gmail.com

Abstract. The article presents the experience of using media and educational technologies in the process of forming media information literacy in students of primary education by involving them in media creativity. The necessity of diversifying and renewing approaches to targeted training of schoolchildren for safe and effective interaction with the modern media space is substantiated.

The views of researchers regarding the expediency of using media technologies in the educational process, in particular various media tools, and media products in the learning process, were analyzed.

It has been found that the introduction of media technologies can provide active media education (media studies), aimed at the mastering of the skills of an active communicator by the students of education and realized through their participation in the development of media educational projects, their own media products.

The work experience within the framework of the all-Ukrainian experiment on the topic “Standardization of the end-to-end socio-psychological model of the mass introduction of media education into national pedagogical practice” based on the educational institutions of Ukraine regarding the introduction of media and educational technologies in the process of forming media information literacy of primary education students is summarized, and effective ways of involving students in media creativity on computer science lessons and extracurricular activities.

The author’s experience of organizing the process of media education through the prism of his own organizational and methodological searches within the process of formation of media information literacy of elementary school students in computer science classes and extracurricular activities is analyzed.

Various forms of ensuring modern approaches to organization in the process of media education are highlighted. It has been confirmed that workshop lessons, creative workshops, training, creative activities as part of multi-age units within the study of informatics, activities of the MEDI@NNA film group using online services, which were created to develop students' media culture, contribute to the conscious involvement of students in media creativity.

Considerable attention is paid to the peculiarities of the development of the ability of primary school students to interact with media-visual information in the process of media education.

Keywords: media education; media didactics; media and educational technologies; media and information literacy; media practices; primary education.

REFERENCES

1. Degtiareva, N. V., Vernydub, H. O. (2014). Formation of students’ informatics competences with the help of complex tasks in informatics. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, No. 5 (39), 70–78.
2. Dukhanina, N. M. (2011). Pedagogical conditions for the use of media educational technologies in the preparation of masters of computer sciences: author’s abstract. thesis ... candidate ped. Sciences: 13.00.04. Kyiv.

А. БОНДАРЕНКО

Використання медіаосвітніх технологій під час формування медіаінформаційної грамотності
учнів початкової школи

3. The modern space of media literacy and prospects for its development (2019). Kyiv: Free Press Center, Academy of the Ukrainian Press.

4. Concept of the New Ukrainian School / Ministry of Education and Science of Ukraine. URL: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczyia.pdf>

5. Onkovych, H. V. (2020). Development of media didactics of higher education: Ukrainian experience. *Frontiers of printing, Vol. 1(8)*, 130–150. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2020.1\(8\).190094](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2020.1(8).190094)

6. Sheina, O. O. (2019). Pedagogical conditions for the use of media-educational technologies in institutions of higher education. *Young scientist, No. 5.1 (69.1)*, 238–241.

Матеріали надійшли до редакції
18.11.2023 р.